

Ecce homo – se människan, se barnet!

Föredrag vid seminarium 9/12 om Barnets rätt till andlighet

Lars B Stenström, Kh

LeClézio berättade i sin nyligen hållna Nobelföreläsning om en liten pojke. Han sa: Priset tillägnar jag barnet som jag såg en dag på floden Tuiras strand i Dariénskogen. Pojken sitter på golvet i en bod och läser i skenet från en fotogenlampa, han läser en bok och skriver framåtlutad utan att fästa uppmärksamhet vid omvärlden, utan att bry sig om att det är obekvämt, utan att låta sig störas av bullret, av att man lever tätt inpå varandra, av det våldsamma och kärva livet omkring honom. Pojken som i skräddarställning sitter ensam och läser i lampans sken, på golvet i en bod mitt i skogen, är inte där av en slump. Han liknar som en bror det barn (LeClézio om sig själv, min kommentar) som jag talade om i början och som under efterkrigstidens mörka år skriver med snickarpenna på baksidan av ransoneringkort. Han påminner oss om den mänskliga historiens två mest angelägna problem som tyvärr är långtifrån lösta. Att avlägsna hungern och att lära alla läsa och skriva.

Frågorna om svälten och om att läsa och skriva är viktiga rättvisefrågor, viktiga politiska frågor, men i lika hög grad andliga frågor. Det handlar om förutsättningar för ett gott liv även i inre mening.

Pojken, avskärmad och uppslukad av sitt läsande, gör något som uttrycker barns andlighet, om man ska tro forskarna. Där finns ett nytt medvetande genom det han läser, sinnena öppnar sig, samtidigt som han helt absorberats och avskärmat sig relaterar han till något annat än det som är han själv. Text och berättelse blir ett med honom, en slags enhetsupplevelse, släkt med det som mystikerna vittnar om.

Det gäller andliga frågor eftersom kampen mot svälten och alfabetisering inbegriper värderingar och förmåga till empati, öppnar för det kollektiva allmänmänskliga, för samhörighet och gemenskap. Man förmår se sig själv i andra och kan göra andras situation till sin egen.

Jesus kom ut, med törnekransen och den purpurröda manteln, och Pilatus sade: ”Här är mannen.” (Joh 19:5) På grekiska står där *idou ho anthropos* – ”se, människan”. Jesus står med en hånande krona av törnen. Kung eller gudomlig – nej ni ser väl att det där är en människa?!

I Jesus upptäcker Pilatus människan, den förnedrade, en representant för alla människor. *Ecce homo*, uttrycket i den latinska översättningen Vulgata, understryker att i Jesus blir människan synlig. Och där kan flyktingen, fången, den homosexuelle, eller alldeles särskilt barnet, bli påtagligt närvarande. I Jesus ser vi människan.

Berättelsen om Jesu födelse är på ett plan skildringen av undret då ett barn föds. På ett annat plan förtäljer texten om Gud som i barnet blir till människa, det vi kallar inkarnation. Konkret lägger sig Gud, den upphöjt helige, i mänsklighetens famn och lockar redan från början fram en gränslös kärlek...och möter ett stort hat (kung Herodes och barnamorden). Den nyfödde Jesus tvingas snart att dela villkor med världens alla flyktingar.

Jesus, barnavännen, ställde barnen i gemenskapens mitt. Det i en tid när barn hade värde främst som arbetskraft och pensionsförsäkring. I dem såg han mer, han såg det andliga och det gudomliga.

Jesus kallade till sig ett barn och ställde det framför dem och sade: ”Sannerligen, om ni inte omvänder er och blir som barnen kommer ni aldrig in i himmelriket. De som gör sig själva små som det här barnet är störst i himmelriket. Och den som i mitt namn tar emot ett sådant barn, tar emot mig.” (Matt 18:2-5)

En märkvärdig dubbelexponering. Ta emot ett barn i mitt namn och det är mig ni tar emot. Jesus är barnet. Och barnet får gudomlighet. Barnet är Jesus och varje barns människovärde förstås som givet av Gud, något människor inte kan kränka utan att samtidigt angripa Gud.

I Markusevangeliet säger Jesus till de vuxna: ”Låt barnen komma hit till mig och hindra dem inte: Guds rike tillhör sådana som de.

Sannerligen, den som inte tar emot Guds rike som ett barn kommer aldrig dit in.” Och han tog dem i famnen, lade händerna på dem och välsignade dem.

Barnen har Guds rike inte tvärt om! Det är som om det himmelske blivit en egenskap hos barn. Det kanske inte är så förvånande ändå att vi upptäcker allt mer av barns andlighet!

Texten ger också associationer till det avståndstagande, den uttråkade likgiltighet och det aggressiva bekämpandet av religion och tro som vi möter i samtiden. Hindra dem inte!

I samtiden hörs ofta röster som säger att alla måste få slippa religion, så lyder det moderna credot, ty utan kyrka, tro och religion blir världen en fredligare och lyckligare plats. Min bekännelse är en annan!

Samtidigt visar studierna av barns andlighet att de har en sällsynt och levande förmåga för det forskarna (t ex Hay and Nye) betecknar som andligt: en ny medvetandekvalite, att uppleva det som verkligen är viktigt, att erfara mysterium, förundran och fruktan, att få mening, insikt och sammanhang. Istället för att uppmuntra denna tillgång och stärka den kommer barnen snart att tvingas undertrycka och gömma, ja helt glömma, detta inre andliga liv. (OH-bild, My name is Walter... I am three years old and I´ve come to get religion!)

Barns andlighet kör oftast in i vuxenvärldens vägg av kritik och misstro. Religiositeten som växer utöver jorden tycks vissna i vår del av världen. Människan vänder sig bort från sin egen inneboende andlighet samtidigt som hon avfärdar religion och tro. Det andliga livet tuktas, tämjs och förtalas. (OH-bild av ett Träd - Om trädet är en kemisk fabrik eller en Guds gåva är en fråga om perspektiv.)

Hindra dem inte! Barns rätt till andlig utveckling framhåller Barnkonventionen flera gånger. Barn har rätt till sin andlighet. Hur denna rätt bli verklighet när det råder brist på reflektion inom området? Peter Kempe har i sin intressanta uppsats pekat på att vi inte har utforskat området. Åtminstone borde denna barns rätt till sin

andlighet betyda att barn har rätt att i hem och skola möta vuxna och lärare som står öppna för andlighet, som förstår att ge dem material för mognad och växt.

Barn tar inte bara slaviskt över färdiga åskådningar utan de är från början medskapare till sin världsuppfattning, sin livsåskådning. När de bygger använder barn de byggstenar de får tillgång till. De formulerar sig med det språk och de begrepp som de förfogar över. Därför är det livsviktigt att vi inte lägger lock på de andliga källor som generationer öst ur. Gör vi det förminskar vi barns möjligheter att få tillgång till livets många olika dimensioner. Deras livsåskådning riskerar att halta från början.

En livsåskådning innehåller ett centralt värderingssystem (moraliska övertygelser och politiska etc värderingar), en grundhållning och teorier om den egna personen och omvärlden.

Religion är en livsåskådning där värderingssystem, grundhållning och uppfattningen av den egna personen och omvärlden präglas av förtröstan och tro på en högre makt. Detta är kopplat till en social gemenskap och till ett rituellt och moraliskt handlande..

Dragkampen om definitioner pågår (Kempe s 15-16) och kommer naturligtvis att påverka hur man går till väga för att försäkra barn deras rätt till andlig välfärd och utveckling. Det går inte att komma förbi frågor om hur religion och andlighet förhåller sig till varandra? Är andlighet en allmänmänsklig predisposition? Eller är människan en homo religiosus vars andlighet är en nödvändig förutsättning för rit och myt? Behöver människan alls vara andlig?

Att de sekulära krafterna vill inkorporera andligheten som sin domän verkar lika troligt som orimligt. Min kritiska fråga är: vad erbjuder man av praktik? På vilket sätt kan man ge andlig övning, växt och mognad om man inte är intresserad? Hur kan man ge vidare rit och myt och kollektiv berättelse om man förkastar livets religiösa dimension? Gör man det är risken att det andliga stannar på ytan och inte leder till fördjupning och vitalt andligt liv.

Jag påstår inte att de stora religionerna är de enda som kan förse barn med material för förundran, som kan stimulera till relationellt tänkande, eller som kan bidra till andlig mognad och växt. Men kyrkan har räknat med barnen, även om det finns brister och mycket kvar att göra. Kyrkan öppnar dörren till en mänsklighetens religiösa skattkammare.

Samtidigt behöver vi en öppen hållning så att barn får tillgång till konst, litteratur, teater och musik. Vi kan ge utrymme för barns inlevelse och kreativitet genom att de till exempel får måla, läsa, skriva, iklä sig roller och spela teater...

Kyrkan ser barn, varje barn, som en Guds gåva. Det är alltså inte den vuxna människan som "gör" barn. De är gåvor inte bara till föräldrar utan till gemenskapen, till samhället, källor till glädje och väckare av gränslös kärlek. Och de vuxna har ett ansvar för att vårda, värna och föda dem! Även i andligt avseende.

Sedan begynnelsen som texterna om Jesus och barnen visar har barn funnits i kyrkans liv och i tänkande. Därför är det också naturligt att hävda att religion och andlighet oupplösligt hör samman. De som vill skilja dem åt har en lång väg att vandra. De behöver nämligen visa vilken praktik de kan erbjuda istället. Även om andlighet till sist genom konsensus i forskarvärlden skulle landa som en allmänmännisklig egenskap, en medfödd förmåga, så är religion för denna andlighet att likna vid vad fysisk aktivitet och god kost är för kroppen.

Utvecklingspsykologin placerar ibland religionen i tidig barndom som knuten till barnets allvarliga och kreativa lekande. Tidigt uppfattar barnet, det är tolkningen, sin odelade verklighet som något heligt, genomträngt av det gudomliga. Föräldrar står för det goda och slösande kärlek. Så småningom spricker tillvaron och medvetandet om jaget och det som ligger utanför ökar. Brottningen med hur mitt jag kan förhålla sig till sin omgivningen, till andra och till det som går utöver, till det transcendenta eller Gud, den pågår hela livet.

[Professor David Hay](#) kommenterar i en föreläsning (Helsingfors 2002) kampen mellan religionen och det sekulära genom att nämna anklagelser riktade mot religiösa fostrare. De beskylls för indoktrinering. Han säger: "Alla har vi i någon mån blivit indoktrinerade av vår tids dominerande sekulära kultur. Ordet indoktrinering refererar till en utbildningssituation, där man avsiktligt beskär en människas perspektiv så att ingen annan synvinkel förefaller vara rimlig. Att påstå att religiösa fostrare gör detta i vår sekulariserade kultur är helt enkelt struntprat. Sekulära antaganden har kommit att dominera vårt medvetande i så hög grad att det är de som borde anklagas för indoktrinering. Därför påstår jag, att vår främsta uppgift ofta är att befria barnen, att avindoktrinera dem."

I vårt land bör barns rätt till andlighet innehålla en självklar rätt att ha tillgång till det kristna arvet. Det är inte främst ett neutralt andligt smörgåsbord som barn behöver! Barn har inte samma nytta av byggstenar som kommer från animister, shintoister eller hinduer. Litteraturen, för att ta ett exempel, förutsätter förtrogenhet med vårt kristna och andliga arv.

Religionen, och än så länge i vårt land den kristna tron, erbjuder inte främst ett lärosystem att ha i huvudet eller en bekännelse att plugga in. Kristendomen erbjuder ett sätt att leva där människans andliga liv har möjlighet och utrymme att fördjupas och utvecklas. Det genom ett andligt liv som tron blir levande.

Rabbinen Harold Kushner menar att religionens syfte inte är att förklara Gud utan att hjälpa oss uppfylla några av våra mest grundläggande mänskliga behov.

Han hävdar också att religionen inte hjälper oss genom att ändra verkligheten "utan genom ett nytt sätt att se på verkligheten."

Man kan se skillnaden hos konfirmander. Om de lämnas ensamma i kyrkbänken utan vägledning och uppmuntran blir de snart passiva och i bästa fall åskådare. Får de möjlighet att komma innanför meningsstrukturen förändras upplevelsen av gudstjänsten. Som bärare

av kors och ljus i processioner förändras upplevelsen. Gudstjänsten får mening och den unge räknas som medaktör och skapande subjekt. En ny dimension öppnar sig som man inte kan upptäcka från utsidan som neutral, som publik.

Låt mig ta bönen som ett annat exempel. Bön aktiverar den bedjande. innebär att mitt jag sträcker mig mot ett Du med längtan och hopp. Jag möter dialogiskt Gud här och nu. Förenklade bilder gör bön till en spegel av den materialistiska världen – vi vänder oss till Gud som till ett postorderföretag och beställer varor och tjänster. Men begärande bön är så mycket mer – en kanal för hoppet om att det kunde vara annorlunda, den sjuke kunde få hälsa, den fattige hjälp i nöden.

Bönen erbjuder mig ett perspektiv där jag får ta emot varje dag, livet, mina medmänniskor som gåvor med tacksamhet. Bönen blir ett sätt att kanalisera kärlek och välvilja gentemot andra, ett lyssnande, ett varande inför Guds ansikte. En inre dialog genom vilken jag inser att jag är gränslöst älskad! Det sista inte minst viktigt för barn.

Och den gemensamma bönen i gudstjänst och liturgi erbjuder ett vi som jag kan gå upp i där vi tillsammans erfar mötet med det Heliga, med Gud.

Man kan knappast rättvisande beskriva den enorma betydelse som Bibelns berättelser har för barns andlighet. Texterna och berättelserna erbjuder material för egen reflektion och eftertanke. Ta några av mönsterberättelserna som leder tankarna in på stora existentiella områden som svek, förlåtelse, försoning, hat, förnedring, upprättelse, medmänsklig och oegennyttig kärlek: Berättelsen om Adam och Eva, om Kain och Abel, om David och Goliat, om Jesu födelse, om tullindrivaren Sackaios, liknelsen om den förlorade sonen, om den barmhärtige samariern. Listen kan göras mycket lång. Texterna ger mönster som kan omsättas i det egna livet, bli till handling, till praktik.

Den som vill hindra barn från att lära känna denna värld förminskar deras andliga universum. Den som pluggar igen sådana kanaler tar på sig ett stort ansvar.

Hur ser då barns andlighet ut? Försöken att fånga och beskriva beskriva barns andlighet är många. I *Children and Spirituality* (2008) använder Brendan Hyde sig av fyra kännetecken på barns andlighet. För honom handlar det om:

Den upplevda känslan – här och nu upplevelsen.

Integrerat medvetande – lyfter till en ny nivå där det nyss förflutna, nuet och det som snart kommer finns med.

Väva trådar av mening – handlar om barns förmåga att använda sin känsla av förundran för att ge händelser mening och för att lägga samman en åskådning (worldview).

Andligt sökande (questing) innehåller försök att utforska nya och kanske mer autentiska sätt att förbinda sig med sitt jag, med andra, jorden, och för några, med Gud.

Alla dessa andlighetens sidor kan man möta i en kristen församling med religionen som livsmönster. Hyde drar sina slutsatser utifrån en undersökning bland skolbarn och han understryker att de verkligen behöver få tillgång till traditioner och material som kan ge stöd för växt och mognad.

Hyde identifierar sådant som motverkar och hotar den andliga utvecklingen. Han fann att barn verkligen trodde att det som betydde mest för dem var att skaffa pengar och/eller materiella ägodelar. Att pengar och saker ger tillhörighet hade de som "konsumenter under träning" redan fått lära sig. Och deras beroende av tekniska prylar fick dem att sämre interagera med andra. Sakerna hade ett beständigt värde, de var så att säga konstanta medan människor och relationer sågs som tillfälliga eller riskfyllda.

Det andra hindret för andlighet kallar Hyde för trivialisering. En allmängiltig gemensam förståelse är inte längre möjlig och därför begränsas det man hoppas på. Skepticism och trivialisering av mänskliga aktiviteter och tankar blir följderna. Man undviker att ta tag i frågor som gäller mening och värde.

Om allt detta behöver vi tala mer. Mycket mer!

Litet urval av litteratur och artiklar

Macia J. Bunge, Rediscovering the Dignity and Complexity of Children: Resources from the Christian Tradition, Journal of Lutheran Ethics

David Hay, föreläsning Barn anar Gud i Symposiet om Religionsfostran i barnpedagogik i Helsingfors, 2002

Ragnar Holte, Människa, Livstolkning, Gudstro, 1984

Brendan Hyde, Children and Spirituality, Jessica Kingsleys Publishers, 2008

René Kieffer, Johannesevangeliet 11-21, KNT, EFS-förlaget, 1988

Peter Kempe, Andlig utveckling och FN:s barnkonvention, uppsats, 2008

Harold Kushner, Vem behöver Gud, Natur och Kultur, 1993

Göran Bergstrand, Tro och misstro, Natur och Kultur, 1989

Göran Bergstrand, Från naivitet till naivitet: Om James W. Fowlers modell för trons utveckling, Verbum 1990